וְאִירְכַּס – אבד שטר כְּתוּבָּתָהּ. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף – באו לפני רב יוסף לשאול אותו האם מותר לבעלה לשהות עמה ללא כתובה. אָמַר לְהוּ רַב יוֹסֵף [לְכָךְ] אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר – הלכה זו שהפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה אף שלא חל תנאו בעילתו בעילת זנות, זו רק דעת רבי מאיר, ולדבריו גם כאן יש איסור, כיון שאבדה כתובתה ואין דעתה סומכת שתוכל לגבותה, שחוששת שכשתתבענו יאמר לה הבעל פרעתי, ואף שלפי האמת תוכל לגבותה בלא שטר כיון שזהו תנאי בית דין. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, מַשָּׂא אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ אפילו שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים בְּלֹא כְּתוּבָּה, כיון שתוכל לגבותה אף בלא שטר, ומשום שאין דעתה סומכת על גביית כתובתה לא אמרו שתהא ביאתו ביאת זנות. ולפי שהלכה כחכמים רשאי רב אויא להשהות את אשתו אף שאבדה כתובתה.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בְּגֵּרוּתָיו – בכל דבר שהוא דין מדרבנן באיסור והיתר להחמיר על דברי תורה, והרי רבי מאיר מחמיר וסובר שבמקום שאין דעת האשה סומכת על כתובתה יש איסור להשהותה. מחמת כן חזר בו רב יוסף ואמר לרב אויא, אִי חָכְּ, שהלכה כרבי מאיר בגזירותיו, זִיל כְּתוֹב לָהּ – לך וכתוב לאשתך כתובה אחרת, ולולא זאת אסור לך להשהותה.

* * *

הגמרא חוזרת לדון במחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה בברייתא לעיל (נו:), האם יכול הבעל להתנות בעל פה לפחות לה מדמי כתובתה: כִּי אָתָא – כשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל, אָמַר בשם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, שכך אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, מַחֲלוֹקֶת רבי יהודה ורבי יוסי היא בשמחלה בְּתִחְלָּה, אֲבָל בַּסּוֹף, לְדִבְרֵי הַכֹּל אֵינָהּ מוֹחֶלֶת, כיון שכבר זכתה בכתובתה, ולהלן יבואר מה הוא 'בתחילה' ומה הוא 'בסוף'. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בֵּין בָּזוֹ וּבֵין בָּזוֹ – בין כשמחלה בתחילה ובין כשמחלה בסוף מַחֲלוֹקֶת, ולרבי יוסי אף כשמחלה בסוף מחילתה בעל פה מועילה ותנאו קיים.

הגמרא מביאה מי שאומר שלא נחלקו בזה האמוראים: אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לְדִידִי מְיַתְּרָא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – אני שמעתי פירוש דבר זה מרבי יוחנן, שאמר לִי דַּאֲנָא – אני, רבי יוחנן, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי המובא לעיל בדברי רב דימי, לֹא פְּלִיגִי אַהֲדָדֵי – איננו חולקים זה על זה, אלא כל אחד כינה 'תחילה' ו'סוף' דבר אחר, מַאי 'בִּתְחִלָּה' דְּקָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שבזה חולקים רבי יהודה ורבי יוסי, היינו תְּחִלַּת חוּפָּה – בתחילת נישואין בקנין חופה, שבזה סובר רבי יוסי שתנאו קיים אף בעל פה, וּמַאי 'סוֹף' שאמר רבי יהושע בן לוי, שבזה לדברי הכל אינה מוחלת, היינו סוֹף בִּיאָה – אחר הביאה, שהיא סוף הנישואין. ונמצא שכוונת רבי יהושע בן לוי היא, שמתחילת חופה ועד סופה דהיינו 'תחילה', בזה נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, אבל משבא עליה, והיינו 'סוף', אף רבי יוסי מודה שאין בדבריה כלום. וְכִי קָאָמְינָא אֲנָא – ומה שאמרתי אני [–רבי יוחנן], שֶׁבֵּין בָּזוֹ וּבֵין בָּזוֹ מַחֲלוֹקֶת, לא נתכוונתי לאותו 'סוף' שאמר רבי יהושע בן לוי, שהוא סוף ביאה, אלא 'תחילה' היינו תְּחִלַּת חוּפָּה, וְ'סוף' היינו סוֹף חוּפָּה דְּהַיְינוּ תְּחִילַּת בִּיאָה, שאחרי החופה זהו זמן ביאה. ונמצא שבעת החופה, בין בתחילתה ובין בסופה לדברי הכל נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה, ולאחר ביאה לדברי הכל אין מחלוקת, והכל מודים שאין מחילתה מועילה בעל פה.

הגמרא מביאה לשון אחרת בשמועה זו: כִּי אָתָא רָבִין מארץ ישראל לבבל, אָמַר בשם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, שכך אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, מַחֲלוֹקֶת רבי יהודה ורבי יוסי היא כשמחלה לְבַסּוֹף, אֲבָל אם מחלה בְּתִחְלָּה, דִּבְרֵי הַכֹּל מוֹחֶלֶת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, בֵּין בָּזוֹ וּבֵין בָּזוֹ מַחֲלוֹקֶת, ולרבי יהודה אף אם מחלה בתחילה אין בדבריה כלום. ועל זה אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לא נחלקו רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן בדבר זה, אלא לְדִידִי מְיַתְּרָא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲנָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לֹא פְּלִיגִי אַהֲדָדֵי, אלא מַאי 'לְבַסּוֹף' דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שרק בזה נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, היינו סוֹף חוּפָּה קודם ביאה, וּמַאי 'תְּחִלָּה' שאמר רבי יהושע בן לוי, שלדברי הכל מוחלת, תְּחִלַּת חוּפָּה, לפי שעדיין לא קנו הנישואין. וְכִי קָאָמְינָא אֲנָא – ומה שאמרתי אני [–רבי יוחנן], בֵּין בָּזוֹ מַחֲלוֹקֶת, היינו בין בְּתְחִלַּת בִּיאָה ובין בְּסוֹף בִּיאָה, אבל בתחילת חופה לדברי הכל מוחלת ותנאו קיים, ואם כן בין לרבי יהושע בן לוי ובין לדברי, לא נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי אלא בסוף חופה [שהיא תחילת ביאה] ובסוף ביאה, אולם בתחילת חופה לדברי הכל מוחלת.

נמצא שלדברי רבי אבהו אין מחלוקת בין רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, אלא נחלקו רב דימי ורבין, שלדעת רבין בתחילת חופה לדברי הכל אין מחלוקת שמחילתה מועילה, ובסוף חופה תחילת ביאה וסוף ביאה, לדברי הכל נחלקו בזה רבי יוסי ורבי יהודה. ואילו לרב דימי, בתחילת חופה ותחילת ביאה לדברי הכל נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה, ובסוף ביאה לדברי הכל אין מחלוקת שמחילתה מועילה. הגמרא מבארת שהיה ניתן לומר שרבין ורב דימי הם שלא נחלקו, ואילו רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי נחלקו: אָמַר רַב פָּפָּא, אִי לְאו – לולא דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ דבר זה, דִּלְדִידִי מְיַתְּרָא לִי מִינַּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן דַּאֲנָא וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לֹא פְּלִיגִי אַהֲדָדֵי, ולכן מוכרחים לומר שרב דימי ורבין הם שנחלקו ולא רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, הָוֶה אָמֵינָא – הייתי סבור לומר להיפך, דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פְּלִיגִי באלו אופנים נאמרה מחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה, אולם רַב דִּימִי וְרָבִין שאמרו כל אחד מהם לשון אחרת במחלוקת רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, לֹא פְּלִיגִי, אלא שניהם לדבר אחד נתכוונו. וּמַאי 'סוֹף' דְּקָאָמַר רָבִין בשם רבי יהושע בן לוי שדווקא בו נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה, היינו סוֹף חוּפָּה, שהיא תחילת ביאה, [ו'תחילה' היינו תחילת חופה, שלדברי הכל יכולה למחול], וּמַאי 'תְּחִלָּה' דְּקָאָמַר רַב דִּימִי בשם רבי יהושע בן לוי שדווקא בו נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה, היינו תְּחִלַּת בִּיאָה, [אבל 'סוף' היינו סוף ביאה, שלדברי הכל אינה יכולה למחול], ורבי יוחנן חולק על רבי יהושע בן לוי, ואומר שבין בתחילת חופה ובין בסוף ביאה נחלקו רבי יוסי ורבי יהודה.

שואלת הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן – מה בא רב פפא להשמיענו בדבריו, והרי רבי אבהו אמר בפירוש בשם רבי יוחנן עצמו שאין מחלוקת בינו לבין רבי יהושע בן לוי, ורב פפא אינו בא לחלוק עליו.

משיבה הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן – רב פפא בא להשמיענו כלל לשאר מקומות, שבכל מקום שנחלקו אמוראים בענין אחד [כגון דברי רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן], והאמוראים שבאו אחריהם נחלקו בדבריהם מה אמרו [כגון מחלוקת רב דימי ורבין], ויש מקום לפרש את דבריהם בשני אופנים, או שהאמוראים הראשונים נחלקו בסברא, ותלמידיהם ששנו את דבריהם לא נחלקו אלא שינו את לשונם. או שהאמוראים הראשונים לא נחלקו אלא שינו את לשונם, והבאים אחריהם נחלקו מה אמרו. מוטב לומר דְּפַלְגֵי תְּרֵי אָמוֹרָאֵי אַסַּעְמָא דְּנַפְשַׁיְיהוּ – שנחלקו שני האמוראים הראשונים בסברות עצמם, והאמוראים הבאים אחריהם לא נחלקו כלל, וְלֹא לומר דְּפַלְגֵי תְּרֵי אָמוֹרָאֵי אַלִּיבָּא דְּחַד אָמוֹרָא – שחולקים האמוראים האחרונים בדבריו של אחד משני האמוראים הראשונים, משום שאם נחלקו בדברי אחד מהאמוראים הראשונים נמצא שאחד מהם משקר בדבריו, מה שאין כן אם נאמר שנחלקו הראשונים בסברא, יש לומר שאלו ואלו דברי אלהים חיים, ויש מקומות ששייך טעמו של האחד, ויש מקומות ששייך טעמו של השני.

משנה

משנתינו תבאר מה הוא שיעור הזמן שנתנו חכמים לחתן ולכלה להכין צרכי הנישואין, ומה הדין כשהגיע הזמן ועדיין לא נישאו: נוֹתְנִין לִבְתוּלָה שנתארסה, זמן של שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ מִיּוֹם שֶׁתִּתְעָרֵס הַבַּעַל להינשא לו, לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ – להכין תכשיטיה לצורך הנישואין. וְכֵשֶׁם שֶׁנּוֹתְנִין זמן לְאִשָּׁה לפרנס את עצמה, כָּךְ נוֹתְנִין לְאִישׁ זמן לְפַרְנֵס אֶת עַצְמוֹ – להכין צרכי סעודה וחופה לנישואין.

המשך בעמוד י

וְלָאַלְמָנָה הנישאת נותנים זמן מיום שתבעה בעלה לנישואין, שְׁלֹשִׁים יוֹם, כיון שאינה צריכה זמן רב לטרוח בתכשיטיה, שכבר יש לה הכל מנישואיה הראשונים.

אם הִגִּיעַ זְמַן הנישואין וַעדיין לֹא נִשְּׂאוּ, משום עיכוב הבעל, נשים אלו אוֹכְלוֹת מֻשָּׁלוֹ – ניזונות מנכסיו, שחייבוהו חכמים כבעל החייב במזונות אשתו, וְאוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה, אם הבעל כהן, כדין אשת כהן המותרת בתרומה.

המשנה מביאה מחלוקת תנאים בדין ארוסת כהן שהגיע זמנה להינשא ורשאית לאכול בתרומה, כמה רשאי לתת לה מתרומה: רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, נוֹתְנִין לָהּ – רשאי הבעל לתת לה הַכֹּל תְּרוּמָה, שמחירה זול משל החולין, ואף שבימי טומאתה אסור לה לאוכלה, יכולה למוכרה ולקנות בדמי התרומה חולין. רַבִּי עֲקִיבָא חולק ואוֹמֵר, צריך לתת לה מֻחֲצָה חוּלִּין – שתאכל בימי טומאתה, וְרַק מֻחֲצָה יכול לתת לה מִתְּרוּמָה, שתאכלנה בזמן טהרתה.

המשנה מבארת דין אשה מאורסת שמת בעלה ונפלה לייבום לפני אחיו, לענין אכילת תרומה: הַיָּבָם, שהוא כהן, אֵינוֹ מַאֲכִיל את יבמתו בִּתְרוּמָה. ואף אם מתוך שנים עשר חודש שנתנו לה חכמים לפרנס את עצמה עָשְׂתָה – היתה ארוסה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּפָנֵי הַבַּעַל – בחיי בעלה, וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים אחרי שמת בעלה בְּפָנֵי הַיָּבָם, וַאֲפִילּוּ שהיתה ארוסה כּוּלָּן – כל השנים עשר חודש בְּפָנֵי הַבַּעַל חָסַר יוֹם אֶחָד שאותו עשתה בְּפָנֵי הַיָּבָם, אוֹ שהיו כּוּלָּן – כל השנים עשר חודש בְּפָנֵי הַיָּבָם חָסַר יוֹם אֶחָד שאותו עשתה בְּפָנֵי הַבַּעַל, והיינו היום הראשון שבאותם שנים עשר חדש, אף על פי כן אֵינָהּ אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. אומרת המשנה: דין זה, שהבעל מאכיל את אשתו בתרומה משהגיע זמן הנישואין, זוֹ מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה – כך שנו בתחילה התנאים חכמי המשנה, אולם בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן – שהיו אחריהם, תיקנו וְאָמְרוּ,

שאֵין הָאִשָּׁה אוֹכֶלֶת פִּתְרוּמָה כשהיא מאורסת, עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחוּפָּה לנישואין.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: נותנים לבתולה שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה. מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי – מנין נלמד שיעור זמן זה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר קְרָא לגבי נישואי רבקה, שרצה אליעזר עבד אברהם לקחתה לארץ ישראל להשיאה ליצחק (בראשית כד נה) 'וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר', ויש לדייק מַאי 'יָמִים', אִילֵימָא – אם נאמר שפירושו כפשוטו תְּרֵי יוֹמֵי – שני ימים, וכי מִשְׁתָּעֵי אִינִישׁ חָבֵי – האם דרך בני אדם לומר כן, שבתחילה אָמְרוּ לֵיהּ לאליעזר שתשהה הנערה קודם שתלך 'יָמִים', והיינו תְּרֵי יוֹמֵי, וְאָמַר לְהוּ אליעזר לֹא – שאינו מסכים להמתין זמן זה, ואחר כן אָמְרוּ לֵיהּ שתשהה עמהם 'עָשׂוֹר', דהיינו עֲשָׂרָה יוֹמֵי, והרי אם לא הסכים אליעזר להמתין יומיים, ודאי לא יסכים להמתין עשרה ימים. אֶלָּא ודאי מַאי 'יָמִים', שָׁנָה, וכמו דִּכְתִיב לגבי המוכר בית בעיר המוקפת חומה, ורוצה לפדותו (ויקרא כה כט) 'יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ', והיינו שיכול לגואלו עד שנה, ולאחר מכן נחלט לקונה לצמיתות ואינו יכול לגואלו. וכן כאן בקשו שתשהה הנערה 'ימים' דהיינו שנה קודם שתלך, או 'עשור' דהיינו עשרה חודשים. ומשם יש ללמוד שראוי ליתן זמן לנישואי הבתולה שנים עשר חודש.

מקשה הגמרא: וְאֵימָא – שמא נאמר שלשון 'ימים' אינה שנים עשר חודש אלא רק חֹדֶשׁ אחד, וכמו דִּכְתִיב אצל המתאוננים שיתן להם ה' בשר (במדבר יא כ) 'עַד חֹדֶשׁ יָמִים', וכן כאן מה שאמרו לאליעזר 'ימים' היינו חודש, ואם לא יסכים להמתין חודש, ימתין לפחות 'עשור', והיינו עשרה ימים.

מתרצת הגמרא: אָמְרִי, דָּנִין – יש ללמוד 'יָמִים' סָתָם שנאמר אצל רבקה, מְיָמִים' סָתָם שנאמר לגבי בתי ערי חומה, וְאֵין דָּנִין 'יָמִים' סָתָם שנאמר אצל רבקה, מְיָמִים' שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן – בסמוך להן 'חֹדֶשׁ', כמו שנאמר במתאוננים, שיש לומר שדווקא שם שפירשה התורה 'חודש ימים' הכוונה לשלשים יום, אך מקום שנאמר בו 'ימים' סתם, היינו שנים עשר חודש.

* * *

הגמרא מבארת שלקטנה יש שיעור זמן אחר: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, תָּנָא – שנינו בברייתא, קְטַנָּה שנתארסה, בֵּין הִיא וּבֵין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב מלהינשא עד שתגדל, ואף יותר משנים עשר חודש.

מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא אִיהִי – מובן הדבר לגבי הקטנה עצמה, דְּמֵעִי מְעַכְּבָא – שיכולה היא לעכב, לפי שהדבר נוגע לה, שאינה רוצה להינשא עד שתגדל, אֶלָּא אָבִיהָ, אִי אִיהִי נִיחָא לָהּ – אם היא מוכנה להינשא, אָבִיהָ מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ – מה איכפת לאביה הדבר, ומדוע הוא יכול לעכב.

מתרצת הגמרא: סָבַר – יכול האב לחשוב בדעתו, הַשְׁתָּא לֹא יָדְעָה – עתה, שהיא קטנה, אינה יודעת במנהגי אישות, שמא לְמָחָר מֵימְרְדָא – תמרוד בבעלה לפי שלא תוכל לסבול את טורח הנישואין, וְנָפְקָא, וְאָתְיָא וְנָפְלָה עֵילָּוַאי – ותצא מבעלה ותבוא אלי עד שתגדל, וכשתרצה להינשא שוב אצטרך לעשות לה תכשיטים אחרים, ולכך רשאי אביה לעכב.

* * *

דין נוסף בענין נישואי הקטנה: אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר לִוַי, אֵין פּוֹסְקִין – אין מתחייבים עַל הַקְּטַנָּה, לְחַשֵּׁיאָהּ כְּשֶׁהִיא עדיין קְטַנָּה, מפני שהנישואין טורח הם עבורה, אֲבָל פּוֹסְקִין עַל הַקְּטַנָּה לְחַשֵּׁיאָהּ כְּשֶׁהִיא תהא גְּדוֹלָה.

שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שיכול לפסוק להשיאה כשתהא גדולה, ומה יש לחוש בכך. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תהא סבור לומר שאין לעשות כן, דליחוש דִּלְמָא מְעַיְּילָא פַּחֲדָא מֵהַשְׁתָּא – יש לחשוש שמא פסיקה זו תכניס בלבה פחד מטורח הנישואין כבר עתה, כשהיא קטנה, וְחָלְשָׁה – יזיק לה הדבר ותהא חלשה, קָא מַשְׁמַע לָן שאין לחוש לכך, ומותר.

* * *

דין נוסף בענין המתנת שנים עשר חודש: אָמַר רַב הוּנָא, נערה שֶׁגְּרָה אפילו רק יוֹם אֶחָד, וְאחר כך נִתְקַדְּשָׁה, נוֹתְנִין לָהּ זמן לנישואיה שְׁלֹשִׁים יוֹם בלבד, כְּדִין הָאַלְמָנָה השנויה במשנתינו, משום שאינה צריכה זמן מרובה להכין תכשיטיה, לפי שמכינה אותם קודם בגרותה, כדי שבשעה שתתקדש לא תצטרך להמתין עוד.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבִי – הקשו בני הישיבה על דברי רב הונא, שנינו בברייתא, נערה שֶׁגְּרָה, מיד שנתארסה חֲרֵי הִיא כְּתֻבְעָה – כארוסה שתבעה הבעל להכין עצמה לנישואיה, ואין צריך לתובעה בפירוש. מַאי לָאו – האם אין כוונת הברייתא שדינה כְּתֻבְעָה דְּתוּלָה – כארוסה בתולה שתבעה הבעל להינשא, שיש לה שנים עשר חודש, ומוכח שאף לבוגרת יש שנים עשר חודש משעה שנתארסה, אף שלא תבעה הבעל, ושלא כדברי רב הונא שאין לה אלא שלשים יום.

דוחה הגמרא: לֹא – אין כוונת הברייתא שדינה כבתולה שתבעוה, אלא כְּתֻבְעָה דְּאַלְמָנָה – כאלמנה שתבעה הבעל להינשא, שנותנין לה רק שלשים יום, וכרב הונא.

ממשיכה הגמרא ומקשה: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (נדרים עג:) ארוסה בּוֹגֶרֶת שֶׁשָּׁהֲתָה שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ ועדיין לא נישאת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אף שהבעל אינו מפר נדרי ארוסתו אלא בשותפות האב, הוֹאִיל ומעתה חַיָּיב בַּמְּזוֹנוֹתֶיהָ, שהרי עליו לשאתה ואינו רשאי לעבבה, דינו כבעל, וְיָפֵר לבדו. ומבואר שהזמן שנותנים לבוגרת הוא שנים עשר חודש.

דוחה הגמרא: אֵימָא – יש לגרוס במשנה שם כך, 'בּוֹגֶרֶת, וְשֶׁשָּׁהֲתָה שְׁנַיִם עָשָׂר חוֹדֶשׁ', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר הוֹאִיל וּבַעֲלָהּ חַיָּיב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ יָפֵר, כלומר, או בוגרת, או מי ששהתה שנים עשר חודש, ושיעור 'שנים עשר חודש' נאמר רק לגבי נערה, אך לגבי בוגרת השיעור הוא שלשים יום.

מקשה הגמרא: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, בֵּין שֶׁתָּבְעָה הַבַּעַל להינשא וְהִיא מְעַכֶּבֶת, וּבֵין שֶׁתָּבְעָה הִיא להינשא וּבַעַל מְעַכֵּב, נוֹתְנִין לָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִשְּׁעַת תְּבִיעָה, אֲבָל לֹא מִשְּׁעַת אֵירוּסִין. וְאם בָּגְרָה כבר, חֲרֵי הִיא כְּתֻבְעָה – כמי שכבר תבעה הבעל לנישואין, ואין צריך שיתבענה הבעל. בֵּיצַד, בָּגְרָה אפילו יוֹם אֶחָד, וְנִתְקַדְּשָׁה, נוֹתְנִין לָהּ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְלַאֲרוּסָה – ויש ארוסה שאין נותנין לה אלא שְׁלֹשִׁים יוֹם, ולהלן יבואר באיזה אופן אמור דין זה. ועל כל פנים מבואר בברייתא שאף לבוגרת נותנים שנים עשר חודש, וּתְיוּבְתָּא – ברייתא זו היא פירכא על דבריו דְּרַב הוּנָא. מסיקה הגמרא: תְּיוּבְתָּא – אכן פירכא היא, ונדחו דבריו.

הגמרא מבארת את הסיפא של הברייתא. שואלת הגמרא: מַאי 'וְלַאֲרוּסָה שְׁלֹשִׁים יוֹם', באיזו ארוסה נאמר דין זה. אָמַר רַב פָּפָּא, הָכִי קָאָמַר, בּוֹגֶרֶת, שֶׁלפני שנתקדשה עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כְּבַגְרוּת, וְאחר כך נִתְקַדְּשָׁה, נוֹתְנִין לָהּ רק שְׁלֹשִׁים יוֹם לנישואיה, כְּאַלְמָנָה, כיון שבאותם שנים עשר חודש שעברו עליה בבגרותה בודאי הכינה את צרכי נישואיה.

* * *

שנינו במשנה: הַנֵּיעַ זְמַן וְלֹא נִישֵּׂאוּ, אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. הגמרא מבארת מדוע קודם שהגיע הזמן אין הארוסה אוכלת בתרומה: אָמַר עוּלָּא, דִּבְרֵי תּוֹרָה – דין התורה הוא, שַׁאֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל שנתארסה לכהן אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה מיד, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי אבילת תרומה (ויקרא כב יא) 'וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא יֹאכַל

המשך בעמוד רלח

בּוֹ׳, וְהָאי נַמֵּי – ואף ארוסה זו קְנָיַן כַּסְפּוֹ של הכהן הוּא, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ חכמים שֶׁאֵינָהּ אוֹכֶלֶת קודם שהגיע הזמן, שֶׁמָּא יְמַזְּגוּ לָהּ כּוֹס של תרומה בעודה בְּבֵית אָבִיהָ, וְתַשְׁקֶה לְאָחִיהָ וְלַאֲחוֹתָהּ הישראלים, האסורים בתרומה, ולכן גזרו שבעודה ארוסה ובבית אביה, לא תאכל כלל בתרומה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שחששו שמא תשקה תרומה לאחיה ואחותה, אַף אִם הִגִּיעַ זְמַן של שנים עשר חודש וְלֹא נִישָּׂאוּ, נַמֵּי – גם כן היה ראוי לאוסרה בתרומה, שהרי עדיין היא בבית אביה ויש חשש שתשקה את אחיה ואחותה, ומדוע שנינו במשנה שאחר שהגיע הזמן אוכלת בתרומה.

מתרצת הגמרא: הָתָם, כשהגיע הזמן, מאחר והבעל חייב במזונותיה, דִּזְכָתָא – מקום בפני עצמו מְיַחַד לָהּ, כדי שלא תאכיל לקרוביה מהמזונות שנותן לה, ולכך אף אם יאכילה תרומה אין לחוש שתתן למשפחת אביה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: אֶלָּא מַעֲתָּה, שגזרו חכמים על הארוסה שלא תאכל בתרומה שמא תאכיל את בני ביתה, אם כן אף לְקִיטַ כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל – כהן שנשכר ללקט תבואה אצל ישראל, ראוי לגזור דִּלְמָא לֵיכוֹל בבית הישראל בְּתָרוּמָה שלו, דִּלְמָא אָתוּ לְמֵיכַל בַּחֲדֵירֵי – שמא יבואו בני הישראל ששכרו לאכול עמו מהתרומה.

משיבה הגמרא: באופן זה אין חשש שמא יאכלו בני הישראל ממנו, שהרי הַשְׁתָּא – עתה, שנשכר להם, מְדִידְהוּ סָפוּ לֵיהּ – משלהם הם מאכילים אותו, בשכר עבודתו, וכי יש לחשוש דְּמֵדִידְהוּ אָכְלֵי – שיבואו לאכול משלו, ולכך אף אם יאכל בתרומה שלו, אין חשש שיאכלו הם עמו.

דעה נוספת בטעם איסור הארוסה בתרומה: רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יְהוּדָה אָמַר, הטעם שהארוסה אסורה בתרומה, מִשּׁוּם סִימְפּוֹן – שמא כשישאנה הבעל ימצא בה מום, ויחזור בו מהקידושין בטענה שזהו מקח טעות, וכיון שיתבטלו הקידושין למפרע נמצא שהיתה זרה ואסורה בתרומה, ולכן תיקנו חכמים שכל ארוסה לא תאכל בתרומה.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, נְכָנְסָה לַחוּפָּה וְלֹא נִכְנְסָה נַמֵּי – גם כן יש לחוש שמא ימצא בה מום אחרי כן כשיבוא עליה, ויבטל את הקידושין למפרע, ואילו במשנתינו מבואר שאף למשנה אחרונה מותרת בתרומה אחר שתיכנס לחופה לאכול בתרומה. מתרצת הגמרא: הָתָם, כשנכנסה לחופה, מֵיכַּר בָּרִיךְ לָהּ – בודק הבעל תחילה על ידי קרובותיו שאין בה מומים, וְהָדַר מְעַיֵּיל – ורק אחר כך מכניסה לחופה, ולכן אין חשש שלאחר מכן ימצא בה מום.

ממשיכה הגמרא ומקשה: אֶלָּא מַעֲתָּה, שאסרוה בתרומה מחשש שימצא בה מום, אף עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁלְּקָחוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, לֹא לֵיכוֹל בְּתָרוּמָה, מִשּׁוּם סִימְפּוֹן – שמא לאחר זמן ימצא בו רבו מום ויבטל את המקח, ונמצא שהוא עבדו של הישראל ואסור בתרומה, ומדוע לא גזרו בו חכמים איסור.

משיבה הגמרא: סִימְפּוֹן בְּעַבָדִים לֵיכָּא – אין בעבד אופן של ביטול מקח משום מום, דְּממה נפשך, אִי דְּאַבְרָאי – אם זהו מום חיצוני בגופו של העבד, כגון שאין לו יד או רגל, הָא קָחָזֵי לֵיהּ – הרי כשקנאו ראה זאת האדון, ועל דעת כן קנאו ואין כאן מקח טעות. וְאִי דְּגַוָּאי – ואם זהו מום באיבריו הפנימיים, הרי רק לְמַלְאָכָה קָא בָּעֵי – צריך אותו האדון, וּמום שֶׁבַּפְּתָרִים לֹא אִיכְפַּת לֵיהּ, ואינו יכול לבטל מחמתם את המקח. ואף אם נִמְצָא שהעבד גַּנָּב, אוֹ